

Keçmişlə müasirliyin vəhdəti

Azərbaycan xalqının özü kimi musiqisi də qədimdir. Arxeoloji qazıntılar zamanı əldə edilən bir sıra abidələr, Qobustan (e.ə. XVIII-III minilliklər) və Gəmiqaya (e.ə. III-I minilliklər) qayaüstü rəsmləri bunu təsdiqləyir.

Minilliklərin əks-sədası

Xalqımızın musiqiyə mənəvi bağlılığının və istedadının bariz nümunələrindən biri Azərbaycanda qədim rəqs və musiqi mədəniyyətinin formalaşdığı ərazilərdən olan Qobustandakı qayaüstü rəsmlərdə kollektiv ifa olunan rəqslərdir. Həmin rəqslər Azərbaycan türklərinin bu gün də sevə-sevə oynadıqları "Yallı"nın yada salır.

Başqa bir nümunə isə açıq səma altında muzeyə çevrilən Qobustan ərazisindəki hər biri ayrı tembrə malik olan daşlar - qeyri-adi "çalğı alətləri"dir. Tədqiqatçılar Böyükdaş və Cingirdağda olan və "Qavaldaş" adlanan daş musiqi qurğularını qədim qobustanlıların böyük ixtirası hesab edirlər. Ümumiyyətlə, araşdırıcıların qənaətinə, qəbilə adamlarının maddi güzəranlarını təmin etmələrində icad etdikləri ox qəder rəqs və mahnı mərasimləri keçirmələri də olduqca əhəmiyyətli idi.

Qobustan qayaüstü abidələri mədəniyyətin, incəsənətin unikal abidəsi hesab edilir. Ərazidə aşkar edilən maddi mədəniyyət nümunələrinin müstəsna tarixi və mədəni əhəmiyyətini nəzərə alaraq Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti 1966-cı il sentyabrın 9-da qərar verdi. Qərara əsasən, üç dağın - Böyükdaş, Kiçikdaş və Cingirdağın yerləşdiyi geniş ərazini əhatə edən Qobustan Dövlət Tarixi-Bədii Qoruğu yaradıldı. 2007-ci ildə isə dünya üçün əhəmiyyəti nəzərə alınaraq, Qobustan Dövlət Tarixi-Bədii Qoruğu UNESCO-nun Ümumdünya irsi siyahısına daxil edildi.

Bundan əvvəl, 2003-cü ildə UNESCO tərəfindən Azərbaycan muğamı bəşəriyyətin şifahi və qeyri-maddi irsinin şah əsərlərindən biri elan olundu. Söz və musiqinin vəhdətindən yaranan ecazkar muğamlarımız o vaxta qədər də dünya musiqisevərlərinə heyran edirdi.

Azərbaycan musiqi sənəti 1908-ci ildə başqa bir zirvəni də fəth etdi. Həmin il yanvarın 12-də Üzeyir bəy Hacıbəylinin Hacı

Zeynalabdin Tağıyev teatrında "Leyli və Məcnun" operası ilk dəfə tamaşaçılara təqdim edildi. Bu əsərlə Üzeyir bəy Azərbaycanda opera sənətinin əsasını qoydu. "Leyli və Məcnun" həm də müsəlman Şərqiyyənin ilk opera əsəri olaraq musiqi tarixində əbədi yerini müəyyənləşdirdi.

Yalnız respublikamızda deyil, dünyada şöhrət qazanan istedadlı bəstəkarlarımız musiqi sənətini bir-birindən maraqlı əsərləri ilə zəngənləşdirdilər. Həmin əsərlərin bir çoxu Şərqiyyə və Qərb musiqi ənənələri əsasında yarandı. Azərbaycanın qədim musiqi sənətini, muğamlarını dərinləndirən bəstəkarlarımızın əsərləri - Üzeyir Hacıbəylinin muğam-operaları, Fikrət Əmirov, Niyazi, Süleyman Ələsgərov, Nazim Əliverdibəyovun xor və simfonik muğamları, Vaqif Mustafazadənin muğamcazi, Aqşin Əlizadə və Nəriman Məmmədovun muğam sonataları dünya musiqi xəzinəsinin nadir incilərində çevrildi.

Aşıq musiqisinin bəstəkarlarımızın yaradıcılığına təsiri

Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin ən qədim sahələrindən biri olan, musiqi, poeziya, təhkiyə, rəqs, pantomima, teatr sənəti elementlərini birləşdirən aşıq sənəti də uzun illərdir bəstəkarlarımızın yaradıcılığına böyük təsir göstərməkdədir.

Aşıq musiqisinin xüsusiyyətlərindən ilk dəfə bəstəkar Üzeyir bəy Hacıbəyli "Koroğlu" operasında istifadə edib. Musiqişünaslar nəzərə çatdırırlar ki, daha sonra bəstəkar Qara Qarayev üçüncü simfoniyasının ikinci hissəsində

aşıq musiqisinin xüsusiyyətlərini müasir musiqinin texniki vasitələri ilə uğurla birləşdirib. Sonralar Üzeyir bəy Hacıbəyli və Qara Qarayev kimi digər bəstəkarlar da dönə-dönə öz yaradıcılıqlarında aşıq musiqisindən yararlanmışlar.

Üzeyir bəyin başqa bir əsəri - "Aşıqsayağı" isə Azərbaycan musiqisində kamera-instrumental musiqinin ilk nümunələrindən biridir. Bəstəkar Qara Qarayev Üzeyir bəy Hacıbəylinin "Aşıqsayağı"nın simfonik transkripsiyasını yaradıb. Fikrət Əmirov fleyta (qaboy yaxud klarnet) ilə fortepiano üçün "Aşıqsayağı", Aqşin Əlizadə kamera orkestri üçün "Aşıqsayağı", Əli Əlizadə piano üçün "Aşıq havası", Süleyman Ələsgərov saz, mütənni və xalq çalğı alətlərinin orkestri üçün "Aşıqvari" süitəsi, Cahangir Cahangirov "Aşıq Alı" kantatası, Rəşid Əfəndiyev aşıq melodiyları mövzusunda saz, fortepiano və zərb alətləri üçün "Pyeslər", Rəşid Şəfəq saz, solist və uşaq xoru üçün "Aşıq Alı baba" adlı mahnı-səhnəciklər, Aydın Əzimov səs, tar və ud üçün "Ozanların səsi", Cavanşir Quliyev saz və alt üçün sonata, saz və nəfəs alətlərinin kvarteti üçün sonatina, fleyta, violonçel üçün "Karvan" və digər əsərlər bəstələyiblər.

Qeyd edək ki, Azərbaycan aşıq yaradıcılığı UNESCO-nun Qeyri-maddi mədəni irs üzrə Reprezentativ siyahısına 2009-cu ildə daxil edilib.

Dahi bəstəkarın doğum günü və ya musiqi sənətimizin bayramı

Üzeyir bəy Hacıbəylinin doğum gününün musiqi günü kimi

qeyd olunması ənənəsini görkəmli bəstəkar və dirijor Niyazi qoymuşdur. Üzeyir bəy 1885-ci il sentyabrın 18-də dünyaya gəlmişdir. O, 63 illik ömründə zəngin, çoxşaxəli yaradıcılıq yolu keçmiş, ictimai xadim, pedaqoq, publisist, redaktor, bəstəkar, musiqişünas kimi doğma xalqının, vətəninə tərəqqisinə çalışmışdır. Vəfatından sonra görkəmli bəstəkar və dirijor Maestro Niyazi hər il sentyabrın 18-ni bayram kimi keçirirdi. Bu ənənə uzun illər davam etmişdir.

1995-ci il sentyabrın 18-də dahi bəstəkarın anadan olmasının 110-cu ildönümündə Ümummilli Lider Heydər Əliyev "Üzeyir Musiqi Gününün keçirilməsi haqqında" Fərman imzaladı. Fərmana uyğun olaraq, ölkəmizdə hər il ənənəvi şəkildə Üzeyir Musiqi Günü keçirilir.

2009-cu ildən Üzeyir Hacıbəyli Beynəlxalq Musiqi Festivalının keçirilməsi ənənəyə çevrilib. Bu il Üzeyir Musiqi Günündən - sentyabrın 18-dən 28-dək Heydər Əliyev Fondunun və Mədəniyyət Nazirliyinin təşkilatçılığı ilə Üzeyir Hacıbəyli XV Beynəlxalq Musiqi Festivalı düzənlənəcək. Festival çərçivəsində Bakı, Gəncə, Şəmkir və Şuşada açıq havada, müxtəlif məkənlərdə konsertlər, tamaşalar, sərgilər, elmi konfrans, ustad dərsləri və digər tədbirlərin keçirilməsi nəzərdə tutulub.

Üzeyir Hacıbəyli XV Beynəlxalq Musiqi Festivalının ilk günü - sentyabrın 18-də Şuşa şəhərində açıq havada Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının təqdimatında "Leyli və Məcnun" operası təqdim ediləcək. Həmçinin Bakıda Fəvvarə-

lər meydanında Azərbaycan Dövlət Nəfəs Alətləri Orkestri bayram konserti verəcək. Festivalın ilk günü axşam isə Heydər Əliyev Sarayında Xalq artisti Arif Məlikovun dünyaşöhrətli "Məhəbbət əfsanəsi" baletini uzun fasilədən sonra yenidən öz vətəndə nümayiş etdiriləcək.

Tədbir çərçivəsində Azərbaycan Dövlət Uşaq Filarmoniyası və Bakı şəhərində fəaliyyət göstərən uşaq musiqi məktəblərinin şagirdlərindən ibarət 200 nəfərlik birləşmiş Xalq Çalğı Alətləri Orkestri Heydər Əliyev Mərkəzinin parkında çıxış edəcək, gənc istedadların iştirakı ilə bədii proqramlar təşkil olunacaq. Festival günlərində Bakı şəhərindəki iri ticarət mərkəzlərində xüsusi ayrılmış yerlərdə məşhur müğənnilərin ifasında Üzeyir bəy Hacıbəylinin vokal əsərləri karaoke formatında səslənəcək. Arzu edənlər bu karokeye qoşula biləcəklər.

Üzeyir Hacıbəyli XV Beynəlxalq Musiqi Festivalında ABŞ, Fransa, Gürcüstan, Xorvatiya, Rusiya, Sinqapur və digər ölkələrdən tanınmış musiqiçi və kollektivlər də iştirak edəcək. Festival günlərində Müslüm Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Akademik Filarmoniyası, Azərbaycan Milli İncəsənət Muzeyi, Beynəlxalq Muğam Mərkəzi, Azərbaycan Dövlət Akademik Filarmoniyasının Kamera və Orqan Musiqisi Zalı, Üzeyir Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasının Opera Studiyasında və digər məkənlərdə müxtəlif proqramlar təqdim ediləcək.

Zöhrə FƏRƏCOVA,
"Azərbaycan"